

MODS TRILOGIN

DOM KALLAR OSS MODS
ETT ANSTÄNDIGT LIV
DET SOCIALA ARVET
av Stefan Jarl

En filmhandledning av Mats Weman

ÅLDERSREKOMMENDATION: FRÅN ÅRSKURS 8.

Det här är en filmhandledning som egentligen är tre handledningar över tre olika filmer – *Dom kallar oss mods*, *Ett anständigt liv* och *Det sociala arvet* – som tillsammans bildar en triologi. Det är historien om Kenta och Stoffe och deras kompisar, som kallades för mods i brist på bättre.

Det är, skulle man kunna säga, historien om deras uppgång och fall, något som också råkar vara historien om narkotikans sorgliga segertåg i Sverige.

Men til syvende og sidst är det här historien om ett land i förvandling, om Sverige under fyra årtionden, mellan 1968 och 1993.

Fast det råkade mest bli så. För det var aldrig meningen att det skulle bli en triologi.

Dom kallar oss mods

FILMENS HANDLING

Stefan Jarls och Janne Lindqvists debutfilm börjar med att en ung man, "Tomba", filmas i närbild med fast kamera. I över fem minuter håller han en monolog om sitt liv. Om barnhem, fosterhem, ungdomsvårdsskolor, ungdomsfängelser och vanliga fängelser. "Tomba" har varit omhändertagen i tio år – sällan mer än tre månader på samma ställe. Först nu har allt blivit bättre. Sen han,

som han säger, "börjat blanda sig med modsen". Då han lärt känna två killar som heter Kenta och Stoffe.

I nästa sekvens kommer filmens två huvudroller stormande genom Stockholms innerstad, i skuggan av Hötorgsskraporna. I en dramatisk tagning med fisheye-objektiv rusar Kenta och Stoffe fram, närmast hand i hand. Gatans naturbarn, två oskulder, två lyckliga kom-

pisar i sin bästa tid – hela livet ligger framför dem.

Lika fågelfria, och uppenbarligen pank, tigger Kenta och Stoffe i nästa scen pengar till mat nere vid T-Centralen. De träffar polare som de retar för att de håller på med hasch – "äh, lägg av med bitar, börja kröka istället, ni är konstiga för att ni tänder på".

Med gott humör handlar de mjölktror och bröd på

efter frukosten, när Stoffe hjälper Kenta att tvätta håret – han håller varmt sköljvatten ur en karaff över Kentas hår. Lägenhetssekvensen avslutas med en lång bild på Kenta, som i detalj fixar till håret framför spegeln.

Nu följer ett längre avsnitt i filmen där Kenta och Stoffe, växelvis, berättar rakt in i kameran om sina liv. Det är liknande bakgrunder, mycket fylla och bråk

varuhuset, vilket föranleder kompisen Kracks att hylla modsstilen: "Dom här snubbarna gillar att ta en krök på en onsdag, det skulle aldrig Svensson göra".

I nästa scen får vi följdriktigt se Kenta och Stoffe göra narr av just Svensson. Några gråa tjänstemän i trench, hatt och portfölj går in genom glasörrarna till T-Centralen och Kenta och Stoffe sjunger: "Små knegarna, små knegarna, är lustiga att se".

Det bekymmersfria livet fortsätter i ett mellanölsparty bakom Stadshuset. Kenta och Stoffe är kungar i gänget.

Så kommer Jajje in i bilden. Han berättar att Kentas och Stoffes morsor var fyllkärningar och att risken är stor att de också kommer att bli alkoholister, särskilt som de dricker varje dag. På den direkta frågan om han själv kommer att klara sig, svarar han – nej. Men han försäkrar att han och Kenta och Stoffe kommer att vara polare till de dör – någon gång i 40-årsåldern.

Nu är vi i en liten rivningslägenhet på Regeringsgatan, där Kenta och Stoffe bor. Det är rörigt, fimpas och pipor och notblad på golvet. Kenta och Stoffe vaknar, delar kamratligt på en pytteliten bit knäckebröd, den mat som finns till buds. Mer tecken på deras vänskap får vi

hemma. Båda fick klara sig själva – "bäst fan jag ville", som Kenta uttrycker det – och något läxläsande, om det skulle blivit aktuellt, fanns det inga möjligheter till. Det fick bli i skogen i så fall, som Kenta formulerar saken. Stoffe, å sin sida, beklagar att hans morsa inte stöttade honom när han intresserade sig för bakning. "Annars hade man kanske haft en framtid att titta fram emot".

En av samlingspunkterna för modsen är Klubb 4:an. Här deklarerar Kenta och Stoffe, med ganska grovt språk, hur de ser på brudar. Senare hänglar Stoffe med Eva och Kenta har samlag med en tjej.

En av tjejerna i gänget på Klubb 4:an, Zagge, läser ur sin dagbok, som hennes mamma hittat och visat för kuratorn: "Vi drack öl och blev fulla, sen rökte vi hasch och blev jättehöga".

En annan mötesplats är Pråmen, där Kenta och Stoffe kliver upp på scenen. Kenta spelar gitarr och Stoffe sjunger låten "Leave it be".

Så lämnar filmen tillfälligt Stockholm och följer med Stoffe, Kenta och Hasse till Hedemora, där de ska hälsa på Stoffes gamle kompis Ingvar. De åker tåg, Kenta och Stoffe dricker öl och Hasse röker brass på sin långa pipa.

I Hedemora möts de av Ingvar och följer med honom hem. Stoffe retar honom för att de inte har någon tunnelbana i Hedemora och undrar om han inte ska flytta tillbaka till stan snart.

Paraden av mods som berättar rakt in i kameran fortsätter, några av dem är redan sprutnarkomaner.

Under tiden förändras tillvaron för Kenta och Stoffe.

modskulturen och den framväxande popvågen, kom även de att kallas för mods. Ordet mods kommer för övrigt från engelskans "modern".

De stockholmska modsen i filmen, de som möttes på klubbar som 4:an, Pråmen, Jova och 26:an, hade sitt ursprung i de så kallade Hötorgskravallerna 1965. När några hundratal ungdomar, som samlats på Hötorget,

De har nu ingenstans att bo och heller inga arbeten. Filmens berättarröst, Stefan Jarl, tillstår att "ibland träffar jag dem på stan".

Förhållandet mellan Kenta och Stoffe förändras också. I ett möte på Strömparterren grälar de med varann. Kenta anklagar Stoffe för att vara mer hemma hos Eva än hos sina polare. Och Stoffe anklagar i sin tur Kenta för att punda för mycket.

I filmens slutsekvens drar Kenta och Stoffe runt i Brunkebergskvarteren, de letar efter en öppen port att gå in och sova i. De bråkar igen. Stoffe orkar inte leta längre och går iväg. Kenta hittar till slut en port. Han somnar med sin öl och sin Kalle Anka-tidning. Samtidigt blir Stoffe upplockad av en polispiкет i Gamla Stan.

DOM KALLADES MODS

Kenta och Stoffe och de andra kom att kallas mods av det samhälle som de vände sig emot. Själva hade de ingen större aning om vad uttrycket stod för. Men eftersom de var en del av den ungdomskultur som i mångt påminde, och möjligen influerades av, den brittiska

skulle motas bort av polisen, gjorde de motstånd och den första sammandrabbningen mellan ungdomar och poliser i Sverige var ett faktum.

Modsens klädde sig utmanande, de lät håret växa, de hade en bohemisk livsstil. Och i det etablerade samhällets ögon var detta beteende tillräckligt för att kallas provocerande.

• På den tiden var inte mode- och underhållningsindustrin lika snabb på att plocka upp nya kulturer som idag. Modskulturen tilläts därför vara upprorisk och underground – utan att exploateras. För att bättre förstå bilden av modsen, ta reda på vilka kläder man bar, vilken musik man lyssnade på och vilka filmer man tittade på.

• Gå in i tidningsarkiv och leta reda på artiklarna om Hötorgskravallerna från den tiden. Studera dem och jämför gärna med sentida sammandrabbningar mellan ungdom och polis, till exempel vid EU-mötet i Göteborg. Har medias inställning till ungdomar förändrats?

• Modsens i den här filmen har bland annat det gemensamt att de hyser ett förakt mot "Svensson". Vad som

helst – bara de inte blir en "Svensson". Kan ni förstå dem? Ni är själva ungefär i deras ålder, hur vill ni bli och hur vill ni inte bli?

KENTA OCH STOFFE

När Stefan Jarl och Janne Lindqvist skulle göra några ungdomsprogram, kallade "S-Tänk", för Sveriges Television 1966, träffade de Kenta och Stoffe på ungdomsgården Jova. Båda filmarna var angelägna om att ge röst åt den uppväxande generationen och de fann att Kenta och Stoffe var utmärkta representanter.

Ofta framhåller filmarna *Dom kallar oss mods* som en kollektivfilm, både Kenta och Stoffe var delaktiga i porträtten av sig själva och sina liv. I filmen säger Stefan Jarl att han fixade en lägenhet till Kenta och Stoffe på Regeringsgatan. I själva verket var det Jarls lägenhet som de bodde i. Utan denna närhet mellan filmare och de filmade hade autenticiteten i *Dom kallar oss mods* förmodligen inte varit möjlig.

- Hur uppfattar ni Kenta och Stoffe? Beskriv dem. Vad har de för bakgrunder? Ange likheter och skillnader.
- Titta en gång till på öppningssekvensen, den som följer efter Tompas inledning. Här etableras Kenta och Stoffe för publiken. Vilken uppfattning vill filmarna att vi ska få? Tycker ni att bilden av Kenta och Stoffe är romantiserad?
- Filmarna var mycket medvetna om att inte på något sätt censurera sina huvudroller. Deras röster skulle höras – och snacket inte friseras. Det var en del av autenticiteten. Bland annat är Kenta och Stoffe ganska öppenhjärtliga när det kommer till tjejer. Hur reagerar ni på det de säger? Det finns ju en debatt idag om killars språkbruk kring tjejer. Hur tycker ni Kentas och Stoffes snack "står sig" vid jämförelse med dagens snack?

- I en scen minns Kenta sin övervakare, som han hade ett kort tag. Han blev irriterad på honom eftersom han, när Kenta hade gjort någon förseelse, sa att hälften var Kentas fel och hälften samhällets. Förstår ni Kentas reaktion? Vems fel är det om någon till exempel stjälar en moped eller gör ett källarinbrott?

- Se gärna om några av de avsnitt där Kenta och Stoffe berättar om sina uppväxter och bakgrunder. Betänk att de inte har vare sig jobb eller bostad. Och de är bara 18 år. Tänk er nu att ni såg den här filmen precis när den kom. Skriv ett brev till antingen Kenta eller Stoffe där ni ger dem råd.

MILJONPROGRAMMET

Förutom att Kenta och Stoffe var exponenter för sin egen generation, var de också, som Stefan Jarl uttryckt det: "Representanter för dem som växte upp i arbetarklassens statarlängor, som hade rests på höjden ute i förorterna. Ungarna trivdes aldrig där. De åkte in till stan och ingen visste vad de höll på med. Sossarnas miljonprogram blev en miljon slumbostäder".

- Ta reda på vilka bostäder, i er hemort, som tillhör det så kallade miljonprogrammet. Hur var det tänkt att det skulle bli – och hur blev det? Har de områdena större problem idag än andra områden? Varför blev det så?

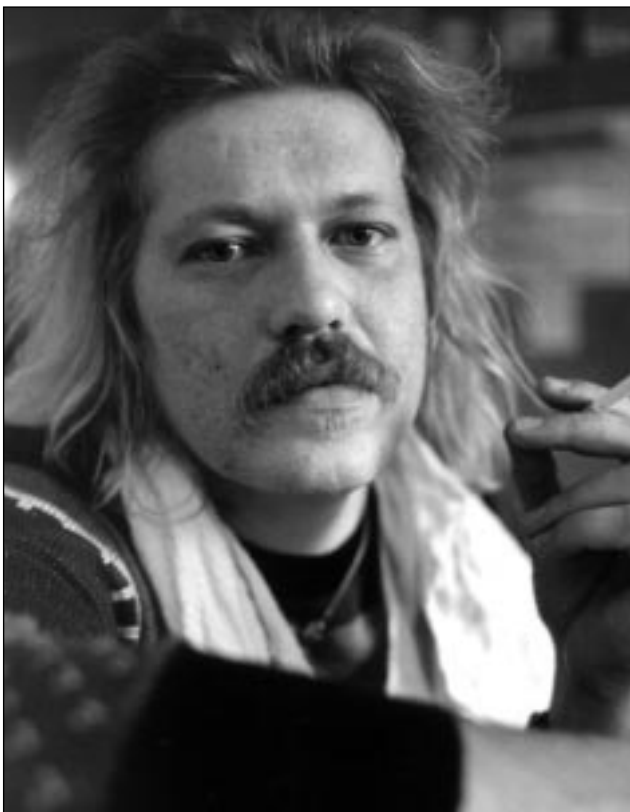
UPPGÅNG OCH FALL

Även om *Dom kallar oss mods* är en dokumentär där filmarna följt Kenta och Stoffe för att synliggöra deras liv, så har filmen också en mycket tydlig dramatisk – iscensatt – kurva.

- Jämför filmens öppning, med Kenta och Stoffe stormande fram längs Stockholms gator, med slutscenen där de letar efter en port att sova i. Vad har hänt?
- Vänskapen mellan Kenta och Stoffe är ett viktigt spår i filmen. Peka på några scener där denna vänskap gestaltas. Mot slutet av filmen gnisslar det dock mellan de gamla polarna. Varför, tror ni?

Kenta Gustafsson, Stoffe Svensson, Stefan Jarl, Janne Lindqvist

Kenneth "Kenta" Gustafsson

Gustav "Stoffe" Svensson

Ett anständigt liv

Den andra delen i mods-trilogin börjar med ett utsnitt ur Pieter Brueghels tavla "Dödens triumf", som handlar om digerdöden – och på ljudbandet hörs ljudet av en skrikande elgitarr. Efter det följer ett montage av bilder från då och nu – från 1968 och *Dom kallar oss mods* och från denna filmens nutid, sent 70-tal. Montaget rundas av med en skymningsbild av en förortsmiljö – och gitarrren från öppningsscenen skriker på nytt.

Efter detta intro börjar själva filmen med att Kenta ringer på en högtalartelefon till kvinnofängelset. Han frågar om sin mamma, Majken, som han hört sitta miss-tänkt för dråp. Han är hemma hos Eva, som sitter i soffan. Efter samtalet kör Eva och Kenta iväg till Polishuset.

Så följer en ny tillbakablick till *Dom kallar oss mods*. Denna gången är det Jajje, som då fick frågan om han trodde han skulle klara sig – och svarade "nej".

Tio år senare träffar vi Jajje i hans lägenhet. Det är stor skillnad. Han är han plufsig och tydligt nersupen. Det är inte så kul att gå på borsten, säger han. Men han tänker ändå inte ge upp: "Nej, det finns livsglädje kvar, jag har det jävligt kul, alltså".

Varpå vi får se en stillbild på Stoffe och höra filmens berättarröst: "Det här är Stoffe. Han är död nu".

På en offentlig toalett ser vi en narkoman ta en fix. Och i nästa scen minns Bosse hur svårt det var att få tag på hasch 1966. "Men idag är det lättare att få tag på heroin än varm korv". Kenta kommer ut från häktet och

säger, skrattande, att morsan sitter inne för att hon stuckit ner "Limpan", hennes kille, i självförsvar.

Narkomanen på toaletten, "Skåning", berättar om hur han kommer från ett arbetarhem och att det enda han minns av sin farsa är hur denne pucklade på morsan. "Alla som punda är knegarungar, jag har aldrig sett nån östermalmsklimp springa här nere och punda".

Skåning går bort till telefonhytten och ringer upp flickvännen Bettan. Han frågar hur många torskar hon har kvar. Vi måste ha ihop tusen spänn, understryker han lite stressat. "Men ta det lugnt, inte några snea torskar". Bettan och Helena sitter uppflugna på var sin barstol på ett fik vid Malmskillnadsgatan. De sminkar sig inför kvällen och diskuterar den dåliga trafiken på gatan.

I ett klipp från *Dom kallar oss mods* ser vi Kenta Bergkvist. När vi möter honom i nutid berättar han om hur han de senaste åren gått över till morfinbas och heroin och att det kostat honom några år på anstalt. Han beklagar hur cynisk han blivit av detta. "När man fått höra att någon dött, så rycker man på axlarna och tänker, bra, då kan jag låna hans verktyg".

Nu kommer Stoffe in för första gången i filmen. Han hälsar på Jerka på sjukhuset. Jerka har tagit en av sina överdoser och minns inte särskilt mycket alls. Efter den scenen hör vi Stefan Jarl på ljudbandet: "Två dagar senare rymmer Jerka från sjukhuset och några veckor senare är han död".

Kenta Gustafsson med sonen Patric

I en trappa tar Skåning och Bettan var sin fix. Bettan berättar om hur hon blivit så svårt misshandlad av en torsk så att hon fick operera bort äggledarna.

Samtidigt ser vi Helena bli upplockad på gatan. Ett citat kommer upp: "Vi ser den ena generationen efter den andra, stiga fram på arenan likt en tjur, som vi vet kommer att bli dödad" Ordet "dödad" dras upp och fyller hela bildytan. Och vi får se ett kort montage med djurinälvor, blod och Jerka i trappan.

Stoffes sjukhusjournal syns i närbild – "Överdosis heroin". Stoffe sitter på golvet med bar överkropp. "Jag vill ha reda på vad det är fråga om! Jag börjar hata det snart, att det är nåt knas på Gusten. Jag vill i alla fall leva några bast till. Jag tycker att jag är för ung för att dö."

Ett nytt montage följer, ackompanjerat av filmens ledmotiv, låten "Gallret". I snabb takt får vi se Jerka i ambulansen, Stoffe på golvet, bilder av uteliggare och utslagna på varmluftsgallret utanför Åhléns, de ligger och sover på varann som små hundvalpar. En spolmaskin gör rent på Plattan, polisen plockar upp utslagna narkomaner.

Så skiftar filmen spår när vi får följa med Kenta och hans son Patric på en tågresa till Norrland. Kenta vill att Patric ska träffa släkten och han vill visa var han tillbringade alla sina skollov.

Tillbaka till Stockholm igen. Stoffe sitter och sover i trappan utanför lägenheten där hans flickvän Lena och hans son Janne bor. Janne sitter i spjålsängen och gråter. Lena dukar fram frukost och Stoffe bankar på dörren. Lena vill först inte släppa in honom för att "du är så jävlig". Men Stoffe ber om ursäkt för att han varit otrevlig, de försonas och bestämmer sig för att gå på Skansen med Janne.

Kenta är nu i mamma Majkens lägenhet. Han skurar och skrapar upp blodet efter "Limpan".

I ett klipp från *Dom kallar oss mods* berättar Kenta, då 18 år, om bråken mellan morsan och styvfarsan och om hur han slog till Benke första gången.

Stoffe, Lena och Janne går ut tillsammans, på väg till Skansen, medan Eva och Kenta åker ut till Hinseberg. Av deras samtal på vägen ut förstår vi att även Eva suttit på "Hinsan" en gång i tiden. Eva och Kenta möter Majken vid grindarna och i bilen hem diskuterar kvinnorna i bilen vad som är värst med att sitta på kvinnofängelset Hinseberg.

Skansenbesöket är över och Stoffe irrar runt på Plattan, ensam med en liten plastpåse i handen. Lena har kastat ut honom från lägenheten och i nästa scen sitter hon hemma i soffan och förklarar varför: "Jag orkar inte med det, han får skärpa sig. Det är inte kul att se sin kille gå ner sig på sån skit".

Det är natt och Kenta Bergkvist, Bettan och Stoffe gör inbrott på en vind. Stoffe är inte särskilt aktiv utan sätter sig i trappan och tar upp innehållet i sin plastpåse, en kvarta vodka. Han somnar. Som en kontrast till detta liv följer ett montage som illustrerar den rika världen – pengar, modeshower, lyxbilar. Och på ljudbandet sjunger en röst: "Köp hela livet, du som vandrar på en gyllene bro...".

Stoffe har nu flyttat hem till sin morsas lägenhet, dit Kenta ringer honom. Han vill att de ska träffas. Redan på telefon berättar Kenta för Stoffe att han hört att han dött några gånger. Och Stoffe försvarar sig: "Okej, jag har fått överslag på horse några gånger, och det står jag för".

De gamla kompisarna tar tunnelbanan och börjar med att besöka en gravkammare vid Odenplan, där Stoffes farsa ligger. Stoffe plockar blommor från en annan "askkopp" och sätter på pappans grav.

De tar en bowlingmatch och stämningen är spänd. Efteråt, över en öl, börjar de gråla. Kenta pressar Stoffe och försöker få honom att fatta att han måste lägga av med heroinet. Stoffe tycker, å sin sida, att Kenta håller på och punda med sitt hasch, och undrar var han sätter gränsen för gift. Kenta lämnar bordet, i vredesmod. Stoffe tar upp en serietidning.

Tillbaka till modsfilmen, där Stoffe är 17 år. Åter igen får vi höra hans minne om hur han försökte börja baka, men att det inte blev något, eftersom alla "sket i honom".

Kenta är ute i skogen och jobbar. Han går in i en barack och ringer till polisen. Undrar om Christer Gustav Svensson, alltså Stoffe. Polisen i andra änden av linjen berättar att man hittat honom på herrtoaletten på Sergels Torg, och att man misstänker en överdos.

Kenta blir förtvivlad och filmen klipper över till en bild av en livlös Stoffe i sjukhussängen. Vi får också se kistan skickas in i ugnen och lågorna slickar bröstkorgets revben.

Kenta tar T-banan in till stan och stoppar yxan under

skinnjackan. Han går till T-Centralen, puttar aggressivt på några pundare och rundar av med att vräka in yxan i ett skyltfönster till en boutique.

I en text får vi läsa att Lena, efter Stoffes död, spärrades in på Beckomberga sjukhus och att Janne hamnade på fosterhem. Ett brev från Janne till hans mamma, där han hoppas att hon snart ska bli frisk, kommer upp i bild. Kameran kryper in i närbild och fryser Jannes ansikte och klipper sen över till slutscenen, en lång utzoomning från Sergels Torg.

EN SKRÄCKFILM OM VERKLIGHETEN

Efter att ha sett en film som *Ett anständigt liv* kan det vara värt att sätta sig ner och fundera. Vad är det för film jag har sett? Är det en dokumentärfilm? Eller är det en skräckfilm?

Kompositören till filmens musik, Ulf Dageby, var också fundersam. Han grubblade länge innan han visste hur musiken skulle låta. Till sist kom han fram till att han ville göra en musik som var lika vacker som de här människornas drömmar – och lika hemsk som deras verklighet.

Varför väljer till exempel Stefan Jarl att öppna filmen med att visa en tavla som heter "Dödens triumf" – en tavla som handlar om "Digerdöden"? Stanna upp och titta lite närmare på tavlan. Den framställer digerdödens härjningar under medeltiden som helvetet på jorden. På en ödslig kulle blottar ett benrangel nacken på en människa med förbundna ögon för att hugga huvudet av henne. I andra delar av bilden ligger travar av lik.

När bilden visas i filmen ger Ulf Dagebys gitarr ifrån sig ett sårat skrik. En ton av desperation och förtvivlan

slås an redan i filmens allra första bild. Signalen skulle kunna vara – vi lever i en ny medeltid. Som sagt, det finns anledning att fundera en stund efter att man sett en film som *Ett anständigt liv*.

TIO ÅR SENARE – LIV OCH DÖD

Skälet till att Stefan Jarl ville göra *Ett anständigt liv* var att han ville rädda livet på Stoffe. Han hade fått höra att Stoffe varit nära döden flera gånger, kanske skulle arbetet med filmen kunna ge Stoffe en meningsfull sysselsättning, att han på så vis skulle kunna klara sig.

När Stoffe ändå dog, lade Stefan Jarl ner inspelningen. Rullarna åkte ner i källaren, han ville inte göra någon film. Men efter några månader ändrade han sig. *Ett anständigt liv* skulle bli Stoffes testamente.

- Greppet att klippa mellan *Dom kallar oss mods* och nutid blev nyckeln till den färdiga filmen *Ett anständigt liv*. Bilderna från då och nu på Kenta, Stoffe och Jajje säger – som det heter – mer än tusen ord. Vad kände ni när ni såg de bilderna?

- Stefan Jarl beräknar att under de nio månader som inspelningen av *Ett anständigt liv* pågick, så dog mellan 40 och 60 narkomaner. De flesta av dem tillhörde modsen från *Dom kallar oss mods*. Stefan Jarl har beskrivit känslan att se all denna död omkring sig, som att vara "vid fronten". Det blev ett incitament för Stefan Jarl att göra klart filmen. Han insåg att detta inte var individuella öden, utan ett samhällsligt problem. Och att det var viktigt att Makten fick se vad som höll på att hända. Vem anser ni bär ansvaret för att det fick hända?

ETT EMOTIONELLT VAPEN

I en TV-intervju i samband med premiären av *Ett anständigt liv* förklarade Stefan Jarl att han den här gången snickrat till ett emotionellt vapen. Filmen beskriver ett tillstånd, den berättar inte en historia från A till Ö. Stefan Jarl ville synliggöra en osynlig verklighet.

Men för att kunna synliggöra det som inte syns i vardagen, så måste han "arrangera verkligheten" – så att den blir "verklig".

- Tänk på scenen när Kenta tvättar bort blodfläcken från golvet i Majkens lägenhet. Tror ni att den blodfläcken var blodet från "Limpan"? Om det inte var det, spelar det någon roll? Och tror ni att det var Majkens lägenhet? Om det inte var det, spelar det någon roll?
- Och tänk på inbrottet på vinden i slutet av filmen. Tror ni att regissören följde med narkomanerna på rövarstår utan att agera? Om inte, känner ni er lurade?
- Eller ta brevet från Janne till Lena som kommer upp i bildrutan. En uppenbar orimlighet. Janne står med nappen i munnen, är högst fyra år, kan omöjligt ha skrivit brevet. Någon som har en invändning mot den scenen?
- Hur som helst, greppet att arrangera verkligheten, metoden att blanda spelfilm och dokumentärfilm på det här sättet, har kritiserats från flera håll. Den dokumentära verkligheten måste vara objektiv, menar en del. Vad tror ni? Kan verkligheten ses objektivt? Är till exempel inte varje kamerainställning en subjektiv handling och ett medvetet val? Kort sagt, vilken är den största skillnaden på en dokumentärfilm och en spelfilm, som ni ser det?

NÄR KNARKET KOM TILL SVERIGE

I öppningen av *Dom kallar oss mods* skämtar Kenta och Stoffe med några polare om att de borde supa istället för att tända på – underförstått hasch – eftersom man

blir så konstig av det. Men sanningen var att haschet var en relativt ny företeelse i Sverige – och de riktigt tunga varorna väntade fortfarande på att komma.

Med andra ord, det fanns en relativt låg medvetenhet om narkotikans skadeverkningar. I någon mån var det både nytt och "ball" att knarka. Detta var också långt innan Socialstyrelsens varningstexter hade börjat pryda vanliga cigarettpaket.

- I *Ett anständigt liv* har medvetenheten hunnit ikapp. Men den första vågen av offer hade inte någon glädje av det. I bowlinghallen frågar Stoffe till exempel Kenta, i ett desperat försök att framstå som normal, var sätter du gränsen för gift? Hur skulle ni välja att besvara den frågan – idag?
- Scenen på bowlinghallen är en av filmens nyckelscener. Kenta försöker övertala sin gamle kompis Stoffe att lägga av med heroinet – ja, i förlängningen försöker han ju faktiskt övertala honom att överleva. Men han ger upp till slut. Vad skulle ni själva sagt till Stoffe vid det mötet?
- I en scen i filmen intervjuas Skåning. Han menar att det bara är knegarungar som går på Plattan, han har i alla fall inte sett några östermalmsklimpar där nere. Vad tror ni det beror på? Tog de inte droger?
- Bosse påstår i filmen att det är lättare att få tag på heroin än varm korv. Hur är läget idag? Hur ser det ut på Plattan? Hur många dör? Vilka droger "gäller" idag? Var såljs de och till vilka priser? Och vem köper vad?
- Det finns rapporter idag som vill göra gällande att heroinet är på stark uppgång. Hur kommer man åt problemet? I knarkets spår följer ju också prostitution och annan brottslighet, som inbrott och stöld. Är det rätt att, som man gör exempelvis i Holland, dela ut gratis sprutor och heroin bara för att på så vis spara pengar åt samhället?

FILM SOM PÅVERKAN

I dystra stunder brukar Stefan Jarl tänka att det enda som han åstadkom med *Ett anständigt liv* var att det blev fler polispikeker på gatorna. Men så tröstar han sig med att över en miljon ungdomar i Sverige och Norge sett filmen och att den generationen tog avstånd från droger och till exempel bildade Non Smoking Generation.

I så fall lyckades Stefan Jarl med sin film, som han ville skulle slå ner som, om inte som en bomb, så i alla fall som en molotovcocktail.

- Tror ni att film kan påverka så mycket? Försök minnas egna filmupplevelser som betytt så mycket för er så att ni, i någon mån, kan påstå att de förändrade era liv.

Det sociala arvet

Den tredje delen tar vid där den andra slutade – en blick slår ner mitt i hjärtat av Sergels Torg.

Där utspelas också den första tillbakablicken, Kenta och Stoffe från *Dom kallar oss mods* sitter på ett räcke och sjunger "små knegarna, små knegarna, är lustiga att se". Stefan Jarls berättarröst säger kort: "Det var inte bara Kenta, Stoffe och jag. Det var så mycket mer".

I ett mörkt rum ser vi en telefonsvarare blinka och gå igång. Det hörs en kvinnoröst. Det är Stoffes fru, eller snarare änka, Lena. Hon är mycket upprörd. "Det blir ingen trilogi. Om du inte slutar trakassera mig och min familj, så ska det gå dig illa. Det står jag för. Jag hatar dig, Stefan Jarl."

Regissören suckar tungt. I nästa scen är han på kyrkogården och besöker Stoffes grav. På stenen ser vi att även Stoffes lillebror, Sven-Ove, dött sedan förra filmen.

Vi påminns om hur det slutade för Stoffe genom en tillbakablick från *Ett anständigt liv*. Han sitter på korridor golvet på sjukhuset: "Det är nåt knas på Gusten".

Stefan Jarls berättarröst igen: "När Stoffe dog tänkte jag lämna stan. Men något höll mig kvar. Jag ville så gärna se nästa generation växa upp".

Carina är dotter till Jajje, som vi känner från de två tidigare filmerna. Hon berättar in i kameran: "Jag har dubbla arvsanlag för att bli alkoholist, men jag kommer alltid att kämpa emot".

Kenta sitter i sin lägenhet i Jakobsberg och öppnar posten. Han har fått ett stämning från tingsrätten om "olovlig förtäring av alkoholhaltiga drycker i park". Ett brott mot allmänna ordningsstadgan. Kenta går upp till tingsrätten och förnekar brott. Efteråt ser vi honom arbeta med motorsåg i skogen.

Tillbaka till *Ett anständigt liv* och Kentas och hans son

Patrics resa till Norrland. Varpå filmen klipper fram till nutid och vi får se en vuxen Patric. Han mönstrar och sitter på en motionscykel. Samtidigt läser Kenta ett nytt brev från tingsrätten. Han skrattar nöjt, eftersom han blivit frikänd, då brott ej kunde styrkas.

Så får vi höra Patric för första gången. Han berättar om sin gymnasieutbildning, om hur han upptäckte att mekaniker inte var något för honom.

Hemma i Bålsta träffar vi Eva, Kentas flickvän från förra filmen och tillika mamma till Patric. Hon håller på att packa och filmens berättarröst avslöjar att hon tagit sitt livs beslut. Hon ska flytta till Blekinge och öppna affär. Och Kenta ska hänga med. Han avslöjar sina bevekelsegrunder för flytten: "Jag har sagt upp mig från jobbet, grejen för mig är att komma bort från all öl och skit. Istället för att hamna på ett hem kan jag lika gärna hamna hos Eva".

Tillbaka till 1968. Jajje berättar varför han tror Stoffe och Kenta riskerar att bli alkoholister och varför han själv inte kommer att klara sig. Sen ett hopp fram till 1979 där han försäkrar att han har krafter kvar.

Carina, Jajjes dotter, kommer in igen: "Jag fick ta hand om mig själv mina sex första år, det gjorde att jag blev stark".

Kenta och Eva är framme i Blekinge. Kenta drar en låt på gitarren: "Ja, nu sitter jag i Hallabro...". Han oroar sig lite för det stora steget, men Eva lugnar honom: "Om du korrar målning, tapetsering och renovering, så fixar jag resten".

Över till Jajje i nutid. Han hävdar stolt att han – i princip – varit nykter i tre år. Ja, han har till och med fått fast jobb. Motvilligt tillstår han: "Nu förstär jag varför Svensson orkar".

Jajje och Carina

Patric

Stefan Jarl och Kenta Gustafsson

Patric kör ner till Blekinge för att hälsa på sina föräldrar. När han ligger på sängen i sitt rum, klipper filmen tillbaka till 1968. Kenta berättar om hur han fick klara sig "bäst fan han ville".

Patric minns uppväxtåren med sin frånvarande pappa: "Det förträngde man ändå ganska snabbt. Jag hade mitt liv med mamma. Fast det är klart, jag skulle också velat ha en pappa som var hemma hela tiden".

Tillbaka igen till *Ett anständigt liv*. Stoffe sjunger för sin son Janne: "Hur ska det bli, Janne, du blir väl samma skit som jag...".

Och nu är Stefan Jarl och Kenta på väg i bil till det fosterhem där Janne hamnat – som märkligt nog bara ligger några kilometer från dit Eva och Kenta flyttat. De stannar till i byn, Kenta går in på Posten och frågar. Stefan vankar av och an vid bilen och på ljudbandet hörs Lenas röst: "Det blir ingen trilogi, över min döda kropp".

Kenta försöker få med sig Stefan, men Stefan ångrar sig. Han vill inte ha med Janne i filmen längre. De sitter i bilen. Kenta skäller ut Stefan för att han inte vill träffa Stoffes son. Stefan sitter tyst bakom ratten.

Efter utskällningen hör vi Stefans tankar: "Jag berättade aldrig för Kenta om Lenas samtal. Jag gav Lena rätt. Varför kunde jag inte lämna Janne ifred? Han hade det ju bra där!"

Carina berättar om sin mamma, som dog när Carina var 12 år: "När jag träffade henne var det de lyckligaste stunderna i mitt liv". Samtidigt förstår Carina att mamman nog inte hade det så bra, och att hon idoliserat henne. Kenta och Eva har nu kommit så långt att de ska hänga upp skylten till Pensionat Crazy House. Eva förevisar butikens sortiment – skrattande speglar, parfymerade trosor och spelande ölglas. Hon är stolt.

Så möter vi Patrics gamle barndomskompis Dodo. Han sitter i bilen och rapporterar dagens försäljning till

sin chef och bestämmer sedan, över mobiltelefonen, möte med Patric på Café Opera.

Dodo intervjuas och får bland annat frågan om pengars betydelse. "Det som jag gör vill jag vara bäst på. Pengar är frihet". Patric är hos en bilhandlare och kollar på en ny cabriolet. I utkanten av bilden står regissören Stefan Jarl och funderar. "Jag förstår inte varför jag orode mig så för den här generationen. Jag trodde dessa barn var chanslösa. Jag hade väl läst för många böcker om det sociala arvet. Men ingen är dömd på förhand till undergång".

Som Carina. I nästa scen tar hon studenten och uppvakts bland annat av pappa Jajje. Och Patric slår bestämt fast att han vill kunna allt om det som han håller på med. "Jag vill ha ett eget företag, jag vill tjäna en massa pengar, sen får det ta den tid det tar".

Under tiden är det tyst i Crazy House nere i Blekinge. Eva erkänner att det inte gått riktigt som de hade tänkt sig. Kenta suckar tungt och tar fram gitarren igen. Den här gången sjunger han: "Nu sticker jag från byn, från Hallabro...". Vi ser honom gå ut på vägen för att försöka få lift. Han har skrivit Stockholm, på botten av en ölkar-tong.

Sista minnesbilden går ända tillbaka till 1966. Kenta är 18 år och kaxig. "Om staten ger fan i oss så ger vi fan i staten. Annars blir det inbördeskrig mellan modsen och snuten".

Och snabbt över till Patric, 19 år, som avslöjar vad han tycker är värt något i livet och vad han vill göra med alla pengar han ska tjäna: "En ny bil, fräscha kläder och åka utomlands".

Medan Carina har mer jordnära krav på sin tillvaro: "Det jag strävar efter är ett tryggt liv och ett fritt arbete som är lite av en hobby".

Kenta är tillbaka i Stockholm. Står i innerstaden, tän-

der en cigarett och säger stolt: "Jag kommer alltid att vara ett mods, och det är jag jävligt stolt över".

Filmens final är ett långt montage som speglar den nya tiden. En polisbil kör iväg, en äldre man gräver i en soptunna, punkare som pussas, ett flott café, karate-sparkande ungdomar i en tunnel, ett gäng nynazister och en ensam uteliggare.

I den allra sista scenen tar Stefan Jarl av sig sin regissörsjacka och eldar upp den. Han kör iväg i bilen och upp kommer orden Slut, The End, Fin. En trilogi har nått sitt slut.

MODSENS BARN

Det var aldrig meningen att det skulle bli en trilogi. Det var inte ens meningen att det skulle bli två filmer. Men verkligheten trängde sig på och Stefan Jarl kände sig kallad. Och märkligt nog blev det en trilogi för att han hade – fel. Han trodde att modsens barn var dömda på förhand. Precis som Kenta och Stoffe kom från trasig bakgrund och själva blev missbrukare, låt vara av olika grad, så skulle deras barn gå samma väg.

Men ingen är dömd på förhand. Och därför blev det en tredje film.

- Handen på hjärtat, när ni såg *Ett anständigt liv*, vad trodde ni själva om Patric och Janne? Blev ni förvånade?
- Tesen om det sociala arvet visar sig inte hålla. Vad har ni för tankar om det? Kan man bli narkoman eller alkoholist även med en trygg barndom? Vad tror ni är mest avgörande?
- Stefan Jarl väljer till slut att avstå från att ta med Janne i filmen. Tycker ni att han gjorde rätt?
- Liksom Janne, så har Carina, Jajjes dotter, växt upp i ett fosterhem. I filmen betonar hon vikten av att man inte ska ta barnen från föräldrarna. Hur ruttna föräldrarna än är så måste man få träffa dem. Håller ni med henne?

MENINGEN MED LIVET

I *Ett anständigt liv* visar Kenta att han är medveten om det sociala arvet. Det är därför han tar med Patric på en resa upp till Norrland, i hopp om att grabben ska lämna staden och inte växa upp och bli likadan som sin farsa. Kenta vet ju av erfarenhet hur det kan gå.

Men Patric väljer istället, liksom modsen gjorde, att göra revolt mot sina föräldrar. Patric vill bli – och blir – någon helt annan.

- Mot slutet av filmen ställer Stefan Jarl samma fråga till både Patric och Carina – om vad som är värt något i livet. Jämför deras svar.
- Ställ sedan samma fråga till er själva. Vad svarar ni?

ROCKENS ROLL

I samtliga tre filmer, inte minst *Ett anständigt liv* och *Det sociala arvet*, har musiken i filmen en viktig, kommenterande roll. Lite grand som i det klassiska grekiska dramat. I *Ett anständigt liv* är det dels Kentas och Stoffes låtar, dels Ulf Dagebys filmmusik. I *Det sociala arvet* är det Kenta som är angelägen om att åtminstone gitarren ska med på flyttlasset. Resten skiter han i, som han säger till flyttgubbarna.

- Kan ni ge exempel på sånger som för berättelsen framåt?
- Vilken sång förknippar ni allra mest med modstrilogin?

KENTA – ÖVERLEVAREN

Han är med redan i en av de första scenerna i *Dom kallar oss mods* och han rundar av trilogin med att slå fast att han är "jävligt stolt" över att fortfarande vara ett mods, tillika Sveriges fattigaste luffare. Kenta är en av – de få – av alla modsen på Klubb 4.an och Jova och de andra ungdomsgårdarna, som lever idag.

- I samband med *Dom kallar oss mods* föreslogs att ni skulle skriva ett brev till antingen Kenta eller Stoffe, och ge ett gott råd. Nu har ni facit i hand. Vad är det hos Kenta som gör honom till en överlevare? Varför klarade han sig?

EFTER TRILOGIN

Som sagt, det blev en trilogi. Även om det nu inte var regissörens vare sig tanke eller önskan från början. Men nu är det slut. Oåterkallerligen så. Det markeras med de tre sluten – Slut, The End och Fin.

- Hur skulle ni vilja beskriva modstrilogin? Är det mest en berättelse om Sverige 1968-1993, som är historia nu? Eller finns det beröringspunkter idag? Kan vi känna igen oss bättre idag genom att se de här tre filmerna? Vilka är i så fall dagens mods? Hur går de klädda, vilken musik lyssnar de på?
- Men nog är det så att ingenting har ett slut. Nog är det så att det skulle gå att göra en fjärde film, så här tio år efter *Det sociala arvet*. Vad skulle den kunna handla om? Skriv ett synopsis eller treatment till den fjärde filmen.

PRODUKTIONSUPPGIFTER

Dom kallar oss mods

Sverige 1968

MANUS OCH REGI Jan Lindqvist
och Stefan Jarl
PRODUCENT Jan Lindqvist, Stefan Jarl,
Svenska Filminstitutet
FOTO Jan Lindqvist
STILLBILDER Walter Hirsch
MUSIK Hawkey Franzén och Lea Riders
LJUD Stefan Jarl
KLIPPNING Jan Lindqvist, Stefan Jarl
MEDVERKANDE Kenneth "Kenta"
Gustafsson, Gustav "Stoffe" Svensson,
"Tomba", "Kracks", "Plutten", Adrienne,
"Jajje", Eva, "Zagge", Hasse, Ingvar,
Peter, "Lunkan", "Stor-Kenta"
SPEAKER Stefan Jarl
TEKNISKA UPPGIFTER
SPELTID 100 minuter
FORMAT 35 mm, 1:1,33, svartvit
LJUD Mono
CENSUR Från 15 år
SVENSK PREMIÄR 25.3.1968
DISTRIBUTION 35 MM
Svenska Filminstitutet
Box 27 126, 102 52 Stockholm
Tel: 040/665 11 00
www.sfi.se
DISTRIBUTION VIDEO/DVD
FilmCentrum
Box 2068, 103 12 Stockholm
Tel: 08-545 275 00, Fax: 08-545 275 09
www.filmcentrum.se

Ett anständigt liv

Sverige 1979

MANUS OCH REGI Stefan Jarl
PRODUCENT Stefan Jarl Filmproduktion
FOTO Per Källberg, Staffan Lindqvist, Jan
Lindqvist, Roland Lundin
STILLBILDER Johanna Hald
MUSIK Ulf Dageby, "Kenta" Gustafsson,
Eva Blondin, "Stoffe" Svensson
LJUD Stefan Jarl
KLIPPNING Anette Lykke Lundberg,
Jan Persson, Pelle "Badis" Andersson
MEDVERKANDE Kenneth "Kenta"
Gustafsson, Eva Blondin,
Patric Gustafsson, Majken Gustafsson,
Gustav "Stoffe" Svensson,
Lena Lövgren, Jan Lövgren,
Sven-Åke "Skåning" Dyhlén,
Elisabeth "Bettan" Backe,
Jan "Jajje" Klingryd,
Kenneth "Kenta" Bergkvist,
Bo Landegren, Erik "Jerka" Rosén,
Helena Höglund
SPEAKER Stefan Jarl
TEKNISKA UPPGIFTER
SPELTID 102 minuter
FORMAT 35 mm, 1:1,66, färg
LJUD Mono
CENSUR Från 11 år
SVENSK PREMIÄR 26.3.1979
DISTRIBUTION 35 MM
Folkets Bio
Box 2068, 103 12 Stockholm
Tel: 08-545 275 20, Fax: 08-545 275 27
www.folketsbio.se
DISTRIBUTION VIDEO/DVD
FilmCentrum
Box 2068, 103 12 Stockholm
Tel: 08-545 275 00, Fax: 08-545 275 09
www.filmcentrum.se

Det sociala arvet

Sverige 1993

MANUS OCH REGI Stefan Jarl
PRODUCENT Stefan Jarl AB
FOTO Per Källberg
KOMPL. FOTO Gunnar Källström,
Anders Cederholm
MUSIK Fläskkvartetten, 22 Pistepirkko
DOKUMENTÄR MUSIK Kenneth Gustafsson
LJUD Stefan Jarl
KLIPPNING Anette Lykke Lundberg
MEDVERKANDE Stefan Jarl, Carina,
Kenneth "Kenta" Gustafsson, Patric,
Dodo, Eva m fl
SPEAKER Stefan Jarl
TEKNISKA UPPGIFTER
SPELTID 87 minuter
FORMAT 35 mm, 1:1,66, färg
LJUD Stereo
CENSUR Från 7 år
SVENSK PREMIÄR 2.4.1993
DISTRIBUTION 35 MM
Folkets Bio
Box 2068, 103 12 Stockholm
Tel: 08-545 275 20
Fax: 08-545 275 27
www.folketsbio.se
DISTRIBUTION VIDEO/DVD
FilmCentrum
Box 2068, 103 12 Stockholm
Tel: 08-545 275 00, Fax: 08-545 275 09
www.filmcentrum.se